

EIDSIVATING LAGMANNSRETT

DOM

Avsagt: 05.11.2019

Saksnr.: 19-004810ASD-ELAG/

Dommere:

Lagdommer
Kst lagdommer
Ekstraordinær
lagdommer

Ola Rambjør Heide
Emil Torneberg Algaard
Harald Thoresen

Ankende part

Ringsaker kommune

Advokat Harald Fosse

Ankemotpart

Dokka Entreprenør AS

Advokat Wilhelm
Hopen

DOM

Saken gjelder spørsmål om preklusjon av innsigelser mot slutfaktura i entreprise, jf, NS 8406 punkt 25.2.

Ringsaker kommune inngikk 5. desember 2014 kontrakt med Dokka Entreprenør AS (DEAS) om bygging av en om lag 7 km lang vann- og avløpsledning fra Mesnalia til Sjusjøen. Samtidig inngikk partene avtale om bygging av en ca. 0,7 km lang gang- og sykkelvei i samme område. Saken her gjelder sluttoppgjøret etter VA-anlegget.

Arbeidet pågikk fra oppstart på nyåret 2015 til overlevering til byggherre 8. juni 2016. Under arbeidets gang leverte entreprenøren i samsvar med kontrakten avdragsnotaer, som ble utbetalt av byggherren i tråd med fakturaene. Entreprenøren leverte også månedssrapporter der det fremgikk hvilket arbeid som var utført den aktuelle måned.

Den 11. juli 2016 sendte DEAS en sluttnota pr. e-post til fakturamottaket til Ringsaker kommune. Fakturaen var pålydende drøyt 460 000 kroner, som DEAS mente gjensto etter kommunens betaling av avdragsnotaer. Fakturaen var merket med navnet til kommunens byggeleder Ulf Fahle Karlsen. Forfallsdato var angitt til 10. august 2016. Fahle Karlsen henvendte seg til DEAS ved e-post 25. juli 2016 og gjorde oppmerksom på at betalingsfristen i henhold til kontrakten var 60 dager.

Etter dette henvendte kommunen seg flere ganger til DEAS på bakgrunn av sluttnotaen. Kommunens prosjektleder og partsrepresentant i prosjektet, Linn-Anita Lund Skogen, sendte 24. august 2016 e-post til DEAS, der hun skrev at kommunen ikke hadde mottatt samlemålebrev og ba om å få tilsendt dette snarest. DEAS svarte i e-post neste dag, og oversendte da i overkant av 100 målebrev i pdf- eller xls-format..

Den 12. september 2016 sendte Fahle Karlsen e-post til DEAS. Han skrev der at for å kunne kontrollere mengder var kommunen avhengig av et bedre samlemålebrev enn det som var mottatt 25. august. Han skrev videre at det som var oversendt var uoversiktlig og uklart, og ba om å få oversendt «samlemålebrev som henviser til post og profilnummer (fra - til eller ved). Underlagene som legges ved må vise til hvilken post de hører til og alle de tilhørende må samles under den posten.» Han avsluttet med at kommunen avventet med å utbetale fakturaen til forholdene var «rettet opp».

DAES svarte den påfølgende dagen at selskapet mente å ha oversendt samlemålebrev etter normen, og at tidligere oversendte målebrev vedlagt hver månedssrapport til sammen skulle danne grunnlag for den totale post. DEAS uttalte imidlertid at selskapet skulle «se hva vi får til».

Den 16. september 2016 sendte Linn-Anita Lund Skogen e-post til DEAS, der hun vedla en punktliste med et titalls punkter hvor kommunen var uenig i mengdene det var krevd betaling for, eller der kommunen ba om dokumentasjon eller redegjørelse. Dokumentet var ment som utgangspunkt for et berammet møte mellom partene. DEAS svarte 18. september at kommunen som byggherre hadde fremsatt sine innsigelser for sent, og at entreprenøren imøteså betaling i henhold til slutfakturaen. DEAS ga også uttrykk for at selskapet hadde oversendt dokumentasjon fullstendig for sluttoppgjøret i form av målebrev, sluttokumentasjon og innmålinger.

Forhandlinger mellom partene om sluttoppgjøret førte ikke frem.

Dokka Entreprenør AS tok 23. juni 2017 ut stevning mot Ringsaker kommune med krav om betaling i henhold til sluttnotaen, under henvisning til at innsigelsesfristen ikke var overholdt. Kommunen innga tilsvaer 6. september 2017 og påsto seg frifunnet. Samtidig fremmet kommunen motkrav med krav om betaling av ca. 8,5 mill. kroner.

Hedmarken tingrett avsa dom 29. oktober 2019, der tingretten kom til at Ringsaker kommune hadde fremmet innsigelser og motkrav for sent, og at kommunen derfor var pliktig til å betale kravet. Det var derfor ikke nødvendig for tingretten å vurdere hver enkelt post i partenes krav mot hverandre. Domsslutningen lyder:

Hovedsøksmålet:

1. Ringsaker kommune dømmes til innen 2 – to – uker fra denne dommen er forkynt å betale til Dokke Entreprenør AS 536.380 – femhundreogtrettisekstusentrehundreog åtti – kroner med tillegg av mva. 134.095 – etthundreogtrettifiretusenogfem - kroner og forsinkelsesrenter fra forfall til betaling skjer.
2. Ringsaker kommune dømmes til innen 2 – to – uker fra denne dommen er forkynt å erstatte Dokka Entreprenør AS sakens omkostninger med 257.068,25 – tohundreogfemtisjutusenogsekstiåtte 25/00 - kroner.
3. Ringsaker kommune dekker 50% av Dokka Entreprenør AS' utgifter til fagkyndige meddommere.

Motsøksmålet:

Dokka Entreprenør AS frifinnes.

Ringsaker kommune anket 27. november 2019 tingrettens dom, både for så vidt gjaldt hovedsøksmålet og for så vidt gjaldt motsøksmålet. DEAS innga tilsvaer 18. desember 2018, der anken ble påstått forkastet.

I brev 24. januar 2019 opplyste forberedende dommer i Eidsivating lagmannsrett at lagmannsretten har besluttet å dele behandlingen av saken slik at preklusjonsspørsmålet behandles separat og først. Ankeforhandling til å behandle preklusjonsspørsmålet ble holdt i Hamar tinghus 11. og 12. september 2019. Ankemotpartens partsrepresentant samt tre vitner avga forklaring, og det ble for øvrig ført slike dokumentbevis som fremgår av rettsboken.

Partenes påstander og påstandsgrunnlag

Ankende part – Ringsaker kommune – har i det vesentligste gjort gjeldende:

Innsigelsesfristen i henhold til NS 8406 punkt 25.2 har ikke startet å løpe, fordi sluttnotaen DEAS sendte, ikke utløste noen betalingsplikt. Innsigelsene og motkravet er derfor fremmet i tide.

Når virkningen av fristoversittelse etter NS 8406 punkt 25.2 er tap av ellers berettigede kontraktsposisjoner, bør det svært sterke holdepunkter til for at passivitet medfører tap av slike rettigheter. Dette også fordi NS 8406 er en forenklet kontrakt der hovedregelen er at overskridelser av frister ikke har preklusiv virkning. Preklusjonsvirkningen bør i dette tilfellet derfor begrenses til de omstendigheter ordlyden uttrykkelig omfatter.

Innsigelsesfristen begynner først å løpe når entreprenøren har overholdt sin alminnelige entrepriserettslige plikt til å dokumentere sitt krav. Først når tilstrekkelig dokumentasjon foreligger, kan byggherren vurdere og kontrollere kravet. Byggherren kan derfor reklamere og kreve bedre dokumentasjon innen innsigelsesfristen dersom han mener at dokumentasjonen ikke er god nok. Etter kontrakten skulle innmålinger og bilder leveres før sluttoppgjør betales. Slutfakturaen skal også spesifiseres i form av en sluttoppstilling, og formkravene følger av kontraktens punkt 25.1. Denne skal inneholde en full oversikt over partenes mellomværende.

I dette tilfellet var kravet ikke tilstrekkelig dokumentert da det ble fremmet, og det er senere heller ikke godt nok dokumentert, noe som fremgår av de eksemplene kommunen har vist. Kommunens betalingsplikt var derfor ikke utløst. Den eneste dokumentasjonen var mengdeoppsettet, men det forelå ingen forklaring på hvorfor det var registrert mengdeøkning eller på det arbeidet som skulle ligge til grunn for økningen. Det arbeidet som ikke har vært dokumentert tidligere, må i alle fall dokumenteres. Det er ikke tilstrekkelige holdepunkter for at dokumentasjonen ble oversendt i digitalt format, slik DEAS har forklart. I dette tilfellet manglet dessuten en sluttoppstilling.

Videre starter betalingsfristen først når slutfakturaen er mottatt av byggherren, det vil si kommet frem til den avtalte fakturaadresse eller på annen måte kommet til

partsrepresentantens kunnskap. Her var det avtalt at varsel og krav skulle sendes til en e-postadresse i kommunen. Slutfakturaen ble imidlertid sendt til kommunens fakturamottak med byggeleder Fahle Karlsens som referanse. Dette er ikke i samsvar med kontrakten. Senere avtale om adresse for avdragsnotaer endrer ikke avtalens bestemmelser om adressat for slutfakturaen. DEAS hadde derfor ingen berettigede forventninger om at sluttoppgjørsfristen startet å løpe ved avsendelsen av slutfakturaen. Kravet kan derfor tidligst regnes som mottatt av kommunen da kommunens partsrepresentant – Lund Skogen – fikk kunnskap om den. Det er ingen holdepunkter for at partsrepresentanten hadde kunnskap om oversendelsen før 16. juli 2016. Alle kommunens innsigelser er kommet innen to måneder etter denne datoen.

Fristavbrudd etter NS 8406 punkt 25.2 skjer når byggherren fremmer innsigelser. For at en henvendelse skal anses som innsigelse, må den avklare om entreprenøren kan forvente oppgjør av slutfaktura, og den må angi det byggherren mener er mangler eller feil ved kravet. Når innsigelsen er mot entreprenørens dokumentasjon, avbrytes også betalingsfristen. I dette tilfellet etterspurte kommunen dokumentasjon i e-post 24. august 2016, og fremmet ytterligere innsigelse mot dokumentasjonen i e-post 12. september 2016. Den tredje innsigelsen ble fremmet 16. september 2016. Kommunen har gjennom disse henvendelsene helt klart poengtert hva man mener er feil og hva man trenger for å betale, jf. at kommunen «avventer med utbetaling». Fortsatt var mange poster fullstendig udokumenterte eller mangelfullt dokumentert – til sammen krav på ca. 9 mill. kroner – da entreprenøren første gang påberopte seg preklusjon 18. september 2016. Etter kommunens syn har imidlertid ikke betalingsfristen begynt å løpe og det var ikke for sent å fremme motkravet i august 2017.

Uansett er betalingsfristen utsatt til 12. september, jf. domstoloven og gjeldsbrevloven.

Ringsaker kommune har nedlagt slik påstand:

1. Ringsaker kommunes innsigelser til Dokka Entreprenør AS slutfaktura og krav mot Dokka Entreprenør AS er ikke prekludert
2. Ringsaker Kommune tilkjennes sakens omkostninger

Ankemotparten – Dokka Entreprenør AS – har i det vesentligste gjort gjeldende:

Ringsaker kommune har ikke fremmet innsigelser eller motkrav innen tomånedersfristen i NS 8406 punkt 25.2. Innsigelsene og motkravet er derfor prekludert. Preklusjonsregelen er klar og utvetydig.

DEAS leverte sluttnota 11. juli 2016. Slutfakturaen oppfyller alle kontraktens krav, kravet fremsto som en slutfaktura og begge parter oppfattet det som en slutfaktura. Kommunen har ikke klart å forklare hva som manglet. Uansett; selv om slutfakturaen eventuelt skulle

lide av mangler, betyr ikke det at det ikke er levert sluttoppgjør. DEAS har gjort alt det selskapet skal for å starte kommunens betalingsfrist, og kravet er sendt riktig sted, i samsvar med det partene avtalte i e-poster i januar 2016. DEAS har hatt berettiget forventning om at selskapet kunne forholde seg til den avtalte fakturaadressen også når det gjaldt slutfaktura. Kravet var mottatt 11. juli, og fristen begynte å løpe da.

Kontrakten stiller ikke krav om at det skal oversendes dokumentasjon, ikke krav om at tidligere oversendt dokumentasjon skal vedlegges eller krav om samlemålebrev. Samlemålebrev er dessuten bare en summering av delmålebrev. Kun i den utstrekning det er krevd oppgjør som ikke tidligere er dokumentert, skal dokumentasjon vedlegges sluttoppgjøret. DEAS har oversendt månedsrapporter som pdf-fil og i avtalt filformat. Kommunen har ikke hatt merknader til det som ble oversendt. Kommunen hadde da all dokumentasjon den hadde krav på. Blant annet var det bare på kummer og linjer kommunen hadde krav på xml-filer. Det har kommunen fått. Det er en annen diskusjon om dokumentasjonen er uriktig eller lider av mangler.

Fristen utløp 11. september. Det er ikke grunnlag for å utsette fristen til påfølgende virkedag.

Dersom det er fremmet innsigelser tidligere, må disse gjentas etter at sluttoppgjøret sendes. Innsigelsene må også konkretiseres, ved at man må fortelle hvorfor man ikke vil betale. De må fremsettes direkte i tilknytning til de enkelte krav som entreprenøren har i sluttoppstillingen. Den generelle innsigelsen fremmet 12. september 2016 holder ikke som innsigelse. Selv Lund Skogen forklarte at dette var en generell innsigelse. Hun forklarte også at hun sendte e-posten 12. september for å avbryte fristen. Uansett kan kommunen kun anføre de innsigelsene som eventuelt er fremsatt rettidig. Pr. 12. september var det kun etterlyst samlemålebrev, men dette hadde kommunen fått allerede 25 august. Det er derfor ikke fremmet innsigelser innen fristen.

Motkravet følger samme frist som innsigelsene. Uansett er motkravet fremsatt nesten ett år etter fristen. Kommunen har ikke sagt noe om motkrav i e-postene fra september 2016. Hele motkravet er derfor prekludert.

Dokka Entreprenør AS har nedlagt slik påstand:

- (1) Anken forkastes.
- (2) Dokka Entreprenør AS tilkjennes saksomkostninger for lagmannsretten.

Lagmannsrettens vurdering

Lagmannsretten er i likhet med tingretten kommet til at Ringsaker kommune ikke har fremmet innsigelser og motkrav innen kontraktens frister.

Rett adressat for slutfakturaen?

Kontraktsforholdet mellom partene er dels regulert gjennom kontrakten partene undertegnet 5. desember 2014 («kontrakten»), dels av standardkontrakten NS 8406, som det er henvist til i førstnevnte kontrakt, og dels av særskilte kontraktsbestemmelser i del C datert 5. september 2014 («del C»). Det følger av del C2 punkt 2 at ved motstrid mellom bestemmelser i de enkelte dokumentene, går spesielle bestemmelser foran generelle bestemmelser, og bestemmelser utarbeidet særskilt for kontrakten, foran standardiserte bestemmelser.

Det fremgikk av NS 8406 punkt 7 at alle varsler og krav som skal meddeles etter kontrakten, skal fremsettes skriftlig til partenes representanter, eller til avtalte adresser. Partsrepresentant for kommunen var i kontraktens punkt 10 angitt å være Linn-Anita Sandberg Lund (nå Lund Skogen). I tråd med dette ble det i kontraktens punkt 13 bestemt at adresse for varsler og krav var «sll@ringsaker.kommune.no, eller Ringsaker kommune, Teknisk drift v/Linn-Anita, Postboks 363, 2381 Brumunddal». Det var avkrysset for at varsler og krav kunne gis ved elektronisk kommunikasjon. Dette innebar at DEAS kunne velge å fremme varsler og krav elektronisk til den oppgitt e-postadresse, eller pr. brev til den oppgitte postadresse. Lagmannsretten er ikke i tvil om at sluttoppgjøret er blant de varsler og krav som skal sendes til én av de nevnte adresser.

NS 8405 punkt 23.3, kontraktens punkt 12 og del C2 punkt 18 inneholder i tillegg bestemmelser om avdragsfakturerings. Disse bestemmelsene får ikke anvendelse på slutfakturerings av kontraktsarbeidene, se blant annet Arvesen m.fl. Kommentartutgave til 8406 (2014) side 185. Av del C2 punkt 18 fremgår det at avdragsfakturaene skal sendes til «Ringsaker kommune Fakturamottak Postboks 34 2381 Brumunddal».

Dette innebærer at det var avtalt én adressat for slutfakturaen (Linn-Anita Lund Skogen) og én adressat for avdragsfakturaene (kommunens fakturamottak).

Partsrepresentanten og mottaker av slutfaktura, Linn-Anita Lund Skogen, ble imidlertid sykmeldt i februar 2015. Hun var etter det opplyste 100 % sykmeldt i ca. ett år, og hun var tilbake i full jobb etter påske 2016, det vil si få måneder før ferdigstillingen av arbeidet. Ulf Fahle Karlsen overtok som byggeleder på prosjektet i forbindelse med Lund Skogens sykmelding.

Den 12. januar 2015 sendte Lund Skogen e-post til Henry Ringvold, partsrepresentanten til DEAS, med følgende ordlyd:

Fakturaer kan sendes som pdf via mail til faktura@ringsaker.kommune.no.

Selve fakturaen må merkes med 620000-UFK (endring pga ny byggeleder).

*Minner for øvrig om at vi iht. kontraktsbestemmelsene også skal ha *xml-fil av alle avdragsnotaer. Denne må vi ha i 2009-format.*

Dagen etter sendte Lund Skogen ny e-post til blant andre Ringvold, der hun opplyste at Fahle Karlsen ville ta over som byggeleder på entreprisen. Det ble videre opplyst at selv om Lund Skogen fortsatt ville ha hovedansvar for prosjektet, ville DEAS ha mest kontakt med Fahle Karlsen og en annen av kommunens ansatte.

DEAS sendte alle avdragsfakturaene underveis i prosjektet til adressen oppgitt i e-posten av 12. januar 2015, og kommunen utbetalte i samsvar med fakturaene. Slutfakturaen ble også sendt til denne adressen den 11. juli 2016. Det er noe uklart når Fahle Karlsen ble klar over slutfakturaen, men dette skjedde senest 25. juli, da han henvendte seg til DEAS i anledning denne fakturaen. Det ble redegjort under ankeforhandlingen for kommunens rutiner for fakturabehandling, som innebar at det kunne ta noen tid – avhengig av omstendighetene – før rette vedkommende fikk fakturaene til anvisning.

Det er ikke tvilsomt eller bestridt at kommunen gjennom Lund Skogens e-post av 12. januar 2015 endret adressaten for avdragsfakturaene. Kommunen har imidlertid bestridt at adressat for slutfakturaen ble endret.

Etter lagmannsrettens syn er det mest nærliggende å forstå e-posten slik at den endret også adressaten for slutfakturaen. Lagmannsretten viser til at det ikke fremgikk av e-posten hvilken adresse som ble endret. Dersom kommunen hadde ment kun å endre adressen for avdragsfakturaene, og ikke slutfakturaen, måtte det ha fremkommet av e-posten. I stedet gjelder den nye adressen «fakturaer». En eventuell uklarhet på dette punkt må gå ut over kommunen, slik at endringen må anses å gjelde begge fakturaformene.

Riktignok er det innholdsmessig mest samsvar mellom adressen for avdragsfakturaene og den nye adressen oppgitt i e-posten 12. januar 2015, i og med at begge oppga kommunens fakturamottak som mottaker, med kommunens kontaktpunkt – først Lund Skogen, så Fahle Karlsen – som referanse. Adressen for slutfakturaen var derimot Lund Skogens e-postadresse eller postadresse, det vil si en helt annen adressat. Å endre kun adressen for avdragsfakturaen ville slik sett representere en mindre endring. Lagmannsretten viser imidlertid til at bakgrunnen for Lund Skogens e-post 12. januar 2015 var at Fahle Karlsen trådte inn som byggeleder på grunn av Lund Skogens sykefravær. Etter lagmannsrettens syn må Lund Skogens e-post forstås slik at hun ikke lenger skulle være mottaker av fakturaer – heller ikke slutfakturaen – inntil eventuell beskjed om noe annet. Slik beskjed om annet kom ikke, heller ikke da Lund Skogen ble 100 % friskmeldt etter påske 2016.

Lagmannsretten peker også på at det ville være større risiko for at slutfakturaen ikke kom frem til rette adressat dersom den hadde blitt sendt til Lund Skogens adresse – når

kommunens fakturamottak var adressat for slutfakturaen forelå sikkerhet for at kommunen ville fanget den opp. At kommunens rutiner medførte at det eventuelt tok tid før Fahle Karlsen fikk fakturaen på sitt bord, er i denne sammenhengen kommunens risiko.

Lund Skogen skrev i sin e-post at hun «fremdeles vil ha hovedansvar for prosjektet». Dette kan forstås slik at e-posten ikke endret kommunens partsrepresentant, eller adressat for varsler og krav. Etter bevisførselen legger imidlertid lagmannsretten til grunn at Fahle Karlsen også håndterte alle løpende endringsordre i prosjektet etter januar 2015. DEAS hadde etter dette grunn til å tro at kommunen hadde ønsket å endre adressat også for andre varsler og krav, inkludert sluttoppgjøret.

Etter lagmannsrettens syn er det klart at kommunen gjennom den gjengitte e-posten endret fakturaadressen, ikke bare for avdragsnotaene, men også for slutfakturaene. Dette innebærer at DEAS benyttet avtalt fakturaadresse da slutfakturaen ble sendt.

Når begynte reklamasjonsfristen å løpe?

Etter NS 8406 punkt 25.2 har byggherren frist til innen to måneder etter mottaket av sluttoppstillingen vedlagt slutfakturaen med å reklamere mot slutfakturaen. For at reklamasjonsfristen skal begynne å løpe, må slutfakturaen og sluttoppstillingen inneholde nødvendig dokumentasjon, slik at byggherren har tilstrekkelig grunnlag for å gjennomgå slutfakturaen, jf. Arvesen m.fl., Kommentartutgave til NS 8406 side 397. Lagmannsretten viser også til tingrettens redegjørelse for dette på side 12-13 i tingrettens dom.

Ringsaker kommune har gjort gjeldende at slutfakturaen ikke inneholdt tilstrekkelig dokumentasjon til at reklamasjonsfristen skal anses å ha begynt å løpe.

NS 8406 punkt 25.1 annet ledd bestemmer følgende:

Sluttoppstillingen skal inneholde en full oversikt over partenes mellomværende. Den skal inneholde en spesifikasjon over alle entreprenørens krav i forbindelse med kontrakten. Den skal derfor inneholde:

- a) alle fakturerte og betalte krav;*
- b) alle fakturerte krav som ikke er betalt, uansett om de er forfalt eller ikke;*
- c) krav som er fakturerte og forfalt, men som byggherren har avvist, og som entreprenøren opprettholder;*
- d) alle krav entreprenøren mener å ha som ennå ikke er fakturert, herunder inntående beløp, jf. 23.3.*

Lagmannsretten kan ikke se at det er ført tilstrekkelige bevis til at det kan legges til grunn at slutfakturaen er mangelfullt dokumentert. For det første viser lagmannsretten til at DEAS oversendte dokumentasjon i forbindelse med avdragsfakturaene, og at denne

dokumentasjonen derfor var tilgjengelig for byggherren ved vurderingen av slutfakturaen. Det er intet krav etter punkt 25.1 eller 25.2 om at dokumentasjonen skal innsendes på nytt.

For det andre er det lagmannsrettens syn at sluttnotaen angir alle de størrelser som kreves etter punkt 25.1 annet ledd bokstav a) til d), og som var relevante for denne entreprisen på tidspunktet for slutfakturaen. Byggeleder Lund Skogen nevnte riktignok under sin forklaring for lagmannsretten en rekke poster i sluttoppstillingen hvor det etter kommunens syn manglet dokumentasjon. Lagmannsretten kan likevel ikke se at det er sannsynliggjort at disse eksemplene viser at dokumentasjonen var tilstrekkelig, verken på de konkrete punkter som ble nevnt, eller mer generelt. Eksempelvis mente hun at det ikke i tilstrekkelig grad fremgikk hvor mange og hvilke kabler som vises i de kart som DEAS fremla. Det har imidlertid vært uenighet mellom partene om forståelsen av kontrakten for så vidt gjelder kabelgrupper, og de innvendinger Lund Skogen fremførte mot dokumentasjonen av kabelleggingen ser lagmannsretten som i all hovedsak en innvending mot DEAS' forståelse av kontrakten. Dels skyldes Lund Skogens innvendinger at det ikke var mulig for kommunen å «blåse opp» bildene over kabellengdene. Lagmannsretten kan ikke se at en eventuell vanskelig lesbarhet på enkelte kabelstrekninger medfører at kravene ikke er tilstrekkelig dokumentert.

For det tredje er det ikke et krav til sluttoppstillingen at målebrev eller samlemålebrev skulle innsendes. Punkt 25.1 annet ledd er en uttømmende liste over hvilke opplysninger som kreves, og det er intet krav til at entreprenøren skal fremskaffe en samlet oversikt over alle målebrev, når alle enkeltstående målebrev var innsendt tidligere. Kommunen ba imidlertid om slike samlemålebrev i e-post 24. august 2016, noe som ble oversendt fra DEAS dagen etter. Lagmannsretten kan ikke se at det forhold at DEAS ikke oversendte samlemålebrev før i slutten av august, har noen betydning for fristens utgangspunkt.

Lagmannsretten legger derfor til grunn at oversendelsen av slutfakturaen 11. juli 2016 satte i gang reklamasjonsfristen. Det kan i denne forbindelse nevnes at byggherren under enhver omstendighet må varsle innen innsigelsesfristen dersom han mener at sluttoppstillingen eller slutfakturaen er ufullstendig, se Arvesen m.fl. side 398. Det kom ikke innsigelser fra byggherrens side om mangelfull dokumentasjon før kommunens e-post til DEAS 16. september 2016. Lund Skogen ga også under ankeforhandlingen uttrykk for at kommunen la til grunn at reklamasjonsfristen startet å løpe 11. juli 2016, derfor ble e-posten 12. september 2016 sendt. Kommunens innsigelser mot dette fristutgangspunktet er derfor tilkommet i ettertid.

Når utløp reklamasjonsfristen?

I og med at fristen begynte å løpe 11. juli 2016, vil tomånedersfristen etter NS 8406 punkt 25.2 som utgangspunkt utløpe 11. september 2016. Sistnevnte dato var imidlertid en søndag, og kommunen har gjort gjeldende at fristen derfor utløp første virkedag deretter, 12. september 2016.

Etter NS 8406 punkt 25.2 er reklamasjonsfristen knyttet til betalingsfristen. Bestemmelsen lyder:

Er ikke annet avtalt, skal byggherren betale innen to måneder regnet fra mottakelsen av sluttoppstillingen vedlagt slutfakturaen. Er ikke annet avtalt, skal innsigelser byggherren har mot slutfakturaen eller krav han har mot entreprenøren i forbindelse med kontrakten, fremsettes innen betalingsfristen.

Det følger av gjeldsbrevlova § 5 annet ledd at dersom betalingsfristen faller på en søndag, utsettes forfallsdagen til yrkesdagen etter. Bestemmelsen gjelder direkte betaling av gjeldsbrev, men etter lagmannsrettens syn er det ikke tvilsomt at bestemmelsen kan anvendes analogisk på også andre pengekrav, se blant annet Villars-Dahl, Kommentar til gjeldsbrevlova (2005). Dette innebærer at kommunens betalingsfrist var 12. september 2016, og idet reklamasjonsfristen er knyttet til betalingsfristen, utløp også sistnevnte frist den 12. september.

Er reklamasjonsfristen overholdt?

Spørsmålet om kommunen har overholdt sin reklamasjonsfrist må avgjøres ut fra en vurdering av om kommunens ulike henvendelser til DEAS i etterkant av at slutfaktura var innsendt, tilfredsstiller kravene til en reklamasjon. Det er tale om i alt tre henvendelser – alle sendt pr. e-post – i tiden fra 11. juli til og med 12. september 2016: Fahle Karlsens e-poster 25. juli og 12. september 2016, samt Lund Skogens e-post 24. august 2016.

For å avbryte reklamasjonsfristen må byggherren etter NS 8406 punkt 25.2 innen fristens utløp fremme «innsigelser» – med andre ord hans innvendinger – mot de krav som fremgår av entreprenørens oppstilling, både berettigelsen av kravet og størrelsen på dette. Som det fremgår av Arvesen m.fl. side 399, må innsigelsene fremsettes i direkte tilknytning til de enkelte krav som entreprenøren har i sluttoppstillingen, og byggherren skal angi grunnlaget for den fremsatte innsigelsen. Det heter videre: «Dette behøver ikke være omfattende, men det er antatt at byggherren i det minste må angi grunnlaget som begrunner en eventuell avvísning.»

Plikten til å fremme innsigelser – herunder de innholds krav som stilles til slike innsigelser – er del av den gjensidige plikten byggherre og entreprenør har for å avslutte kontraktsforholdet på en ryddig og forutsigbar måte. Mens entreprenøren må fremme sine krav innen fristen i NS 8406 punkt 25.1 for ikke å miste de krav han måtte ha som ikke er fremmet innen fristen, mister byggherren retten til å fremme innsigelser etter utløpet av fristen. Det er på dette stadium i kontraktsforholdet nødvendig at begge parter bidrar til å avklare hva partene er enige om og hva de ikke er enige om. Byggherrens innsigelser må derfor være klare nok til at entreprenøren får tilstrekkelig kunnskap om hva entreprenøren vil få oppgjør for, og hvilke deler av slutfakturaen som bestrides og hvorfor.

Det kan neppe stilles svært strenge krav til innhold i de innsigelser byggherren fremmer. Som lagt til grunn blant annet i Hålogaland lagmannsretts dom i sak LH-2001-111, er det ikke grunnlag for «en rigid tolkning av de ord og vendinger som er brukt i en henvendelse fra byggherren vedrørende slutfakturaen. Det må likevel fremgå at det ikke er en ren beklagelse eller mishagsytring som fremsettes. Videre må det kreves en viss spesifisering av hvilke deler av fakturaen som angripes, og med en hovedangivelse av hvilke mangler som hevdes å foreligge. Ved vurderingen vil det også være relevant å se hen til partenes tidligere kommunikasjon om saken.» Lagmannsretten legger dette til grunn for vurderingen av Ringsaker kommunes henvendelser til DEAS.

Lagmannsretten finner det klart at verken Fahle Karlsens e-post 25. juli 2016, der han opplyste at DEAS hadde oppgitt feil betalingsfrist, eller Lund Skogens e-post 24. august 2016, der hun ba om å få oversendt samlemålebrev, er å anse som «innsigelser» etter NS 8406 punkt 25.2.

Fahle Karlsens e-post 12. september 2016 lyder i sin helhet slik, for så vidt gjelder slutfakturaen i VA-prosjektet:

Viser til oversendt faktura nr. 102094 Sluttnota ihht. vedlegg.

For å kunne kontrollere mengder er vi avhengig av et bedre samlemålebrev enn oversendt av Hans Petter 25.08.16. Excel-ark fra Powel viser kun antall og totallengde. Når jeg går inn på det jeg tror er underlag til posten og Powelarket viser det et kart med fargekodede streker ikke angitt med antall meter. På noen av disse kartene er det også samlet flere poster på et og samme kart. Mange fargekoder gjør det ikke enkelt å skille de forskjellige. Dette blir for meg uoversiktlig og veldig uklart.

For å kunne kontere og attestere denne fakturaen må jeg få oversendt samlemålebrev som henviser til post og profilnummer (fra – til eller ved). Underlagene som legges ved må vise til hvilken post de hører til og alle de tilhørende må samles under den posten. (...)

Avventer med utbetaling av faktura nr. 102094 og nr. 102095 til ovennevnte punkter er rettet opp.

Etter lagmannsrettens syn avbryter ikke denne henvendelsen reklamasjonsfristen, idet den mest må forstås som en generell mishagsytring om kvaliteten ved samlemålebrevet. Riktignok fremgår det at kommunen vil avvente med betaling av fakturaen, men innvendingene er kun rettet mot samlemålebrevet, og at det er «uoversiktlig» og vanskelig å lese. Som foran nevnt, har lagmannsretten lagt til grunn at kommunen har fått den dokumentasjon som kreves, og at det ikke var påkrevet med samlemålebrev. En henvendelse fra byggherren om at det faktureringsgrunnlag som er oversendt og

tilstrekkelig etter kontrakten er vanskelig tilgjengelig, og at byggherren er misfornøyd med det, er under slike forhold ingen tilstrekkelig angivelse av manglene i DEAS' slutfaktura. Ikke minst gjelder dette når det ikke er angitt hvilke poster i slutfakturaen kommunen mener den ikke kan kontrollere. Etter lagmannsrettens syn ivaretar denne henvendelsen ikke de sentrale hensyn bak fristreglene i sluttoppgjøret, om ryddighet og forutsigbarhet for partene.

Lagmannsretten peker i tillegg på at kontraktsforholdet mellom partene i all hovedsak hadde vært uten komplikasjoner og uenigheter under arbeidets gang. Daglig leder Ringvold i DEAS forklarte at det aldri var diskusjoner om økonomien i prosjektet mens det pågikk, heller ikke til målebrevene. Det fremgår imidlertid av møtereferat etter byggemøte 21. april 2016 at kommunen på det tidspunktet ønsket dokumentasjon av mengder, men at «dette mest sannsynlig vil fremkomme av samlemålebrev. (Kommunen) gir eventuelt tilbakemelding på slike poster etter at målebrevene er gjennomgått, i forbindelse med sluttoppgjør.» Men heller ikke denne merknaden fra kommunens side klargjør i nevneverdig grad hva kommunens misnøye gjaldt og på hvilke poster.

Lagmannsretten er derfor kommet til at henvendelsen fra kommunen 12. september 2016 ikke kan anses som «innsigelser» etter NS 8406 punkt 25.2. Dette innebærer at Ringsaker kommunes innsigelser er prekludert.

Er motkravet fremmet i tide?

Etter NS 8406 punkt 25.2 må også krav byggherren mener å ha mot entreprenøren «i forbindelse med kontrakten» fremsettes innen betalingsfristen. Betalingsfristen er også i denne sammenheng 12. september 2016.

Kommunen fremmet sitt motkrav 18. august 2017, det vil si nærmere ett år etter betalingsfristens utløp. Kommunen har imidlertid gjort gjeldende at motkravet ikke er å anse som et «krav han har mot entreprenøren i forbindelse med kontrakten», slik at denne fristen ikke kommer til anvendelse.

Lagmannsretten er uenig i det. Kravet kommunen fremmet gjelder åpenbart krav som springer ut av kontraktsforholdet mellom partene. I kommunens brev 18. august 2016 heter det blant annet at kommunen med brevet fremsatte «sin tallfestede oppfatning om sluttavregningen av prosjektet». Kommunen mente DEAS skulle kreditere kommunen i overkant av 8 mill. kroner – senere redusert til ca. 3 mill. kroner – fordi kravene fra DEAS ikke var tilstrekkelig dokumentert. Postene som deretter er grunnlag for det samlede kravet gjelder arbeider i tilknytning til kontrakten.

Kravet var derfor – også etter kommunens oppfatning – knyttet til betalingen for «prosjektet», det vil si kontraktsarbeidet. Det er da ikke tvilsomt at motkravet fra kommunen ble fremsatt for sent, slik at kravet er prekludert.

Konklusjon

Idet lagmannsretten har kommet til at Ringsaker kommune ikke har fremsatt innsigelser eller fremmet krav innen kontraktens frister, og at innsigelsene og kravene derfor er prekludert, blir anken å forkaste.

Saksomkostninger

DEAS har vunnet saken fullt ut og har da som utgangspunkt krav på å få sine omkostninger ved saken erstattet av Ringsaker kommune, jf. tvisteloven § 20-2.

Lagmannsretten finner ikke grunnlag for å gjøre unntak fra dette utgangspunktet, jf. § 20-2 tredje ledd. Det bemerkes at lagmannsretten ikke har funnet saken tvilsom.

Advokat Hopen har inngitt en omkostningsoppgave på 183 610 kroner, hvorav det aller meste er salær. Det er ikke beregnet merverdiavgift. Lagmannsretten finner omkostningene rimelige og nødvendige, jf. tvisteloven § 20-5, og beløpet tilkjennes derfor.

Lagmannsretten finner ikke grunn til å endre tingrettens omkostningsavgjørelse, idet den slutter seg til de vurderinger som der er gitt til kjenne.

Dommen er ikke avsagt innen lovens frist. Grunnen er feriefravær og andre oppgaver ved lagmannsretten.

DOMSSLUTNING

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for lagmannsretten betaler Ringsaker kommune v/ordføreren 183 610 – etthundreogåttitretusensekshundreogti – kroner til Dokka Entreprenør AS innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dommen.

Ola Rambjør Heide (sign)

Emil Torneberg Algaard (sign)

Harald Thoresen (sign)

Dokument i samsvar med undertegnet original.

Marit Einang (*elektronisk signert*)